

ШЛЯХИ І ЗАСОБИ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

На сучасному етапі на розвиток ринку праці Одеської області впливають зміни в економіці та соціальній сфері, зумовлені фінансовою кризою та її наслідками, а також соціально-економічними перетвореннями у зв'язку з набуттям України членства у Світовій організації торгівлі. Ці та інші зрушення можуть призвести до ліквідації як неефективних, так і конкурентоспроможних робочих місць, вивільнення працівників. Зростання попиту на робочу силу на підприємствах, в установах та організаціях може очікуватись лише за умови випуску ними конкурентоспроможної продукції та /або розширення обсягів виробництва (виконання робіт, надання послуг).

Яскравою межею глобалізації стає її інноваційна основа. Людство на початку XXI виходить на чергову хвилю НТП, яка в найближчих 25-30 років приведе до кардинальних змін технологій виробництва і встановлення нового технологічного устрою, який базуватиметься на формуванні інтегрованих науково-інноваційних систем і забезпечить якісне перетворення продуктивних сил, різке зростання продуктивності праці.

У розвинених країнах активно йде процес формування інноваційної економіки, де вже більше половини ВВП формується за рахунок наукоємкої продукції і послуг. Даний процес, можливо, не так явно, як в розвинених країнах, почався і у вітчизняній економіці. В таблиці 1 приведені дані по інноваційному розвитку Одеської області.

Таблиця 1

Інноваційний розвиток Одеської області

Показники	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Обсяг науково-технічних робіт у фактичних цінах	42101,3	110340,8	182336,9	180175,6	192543,1
Чисельність науковців, осіб, у тому числі	4265	3459	3120	2897	2828
- докторів економічних наук	693	740	758	776	807
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	4,8	12,9	11,4	14,2	15,7
Фінансування наукових робіт за рахунок (тис. грн.):	-	797,9	10296,3	1038,4	2068,4
- держбюджету	3103,8	99167,2	226632,2	163301,5	107504,2
- власних коштів					

Джерело: дані Головного управління статистики в Одеській області

Як видно з таблиці 1, динаміка інноваційного розвитку Одеської області має тенденцію зростання. В той же час чисельність науковців має стійку тенденцію до зниження. У даному контексті об'єктивна необхідність узгодження потреб глобалізованої економіки і напрямів розвитку трудового потенціалу в нашій країні стає все більш очевидною. Необхідність концентрації зусиль і

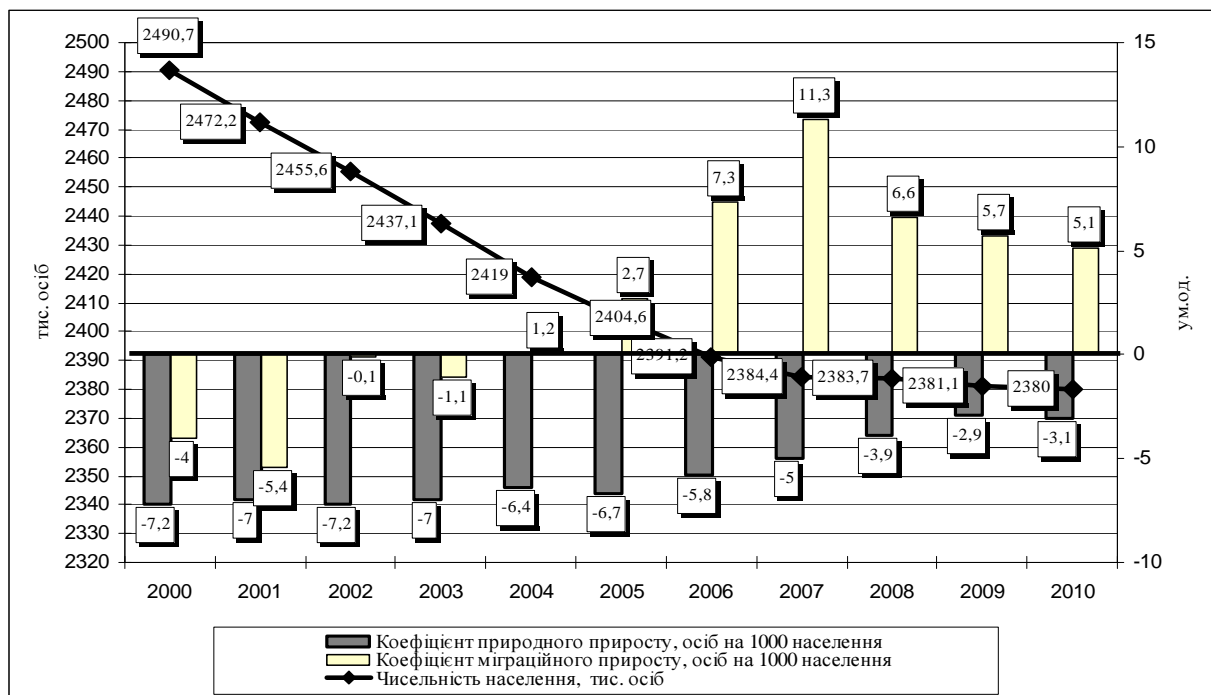
І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

ресурсів на ключових напрямках (фундаментальна наука, освіта, культура) неминуче веде до активного залучення держави до даного процесу.

Необхідність формування нової ідеології регіональної політики держави у сфері зайнятості можна оцінити за станом ефективності використання трудових ресурсів в різних країнах. Так, за даними Всесвітнього банку, внесок людського капіталу в створення ВВП в нашій країні складає не більше 15 %, тоді як в країнах, що розвиваються - 60%, розвинених - 80% .

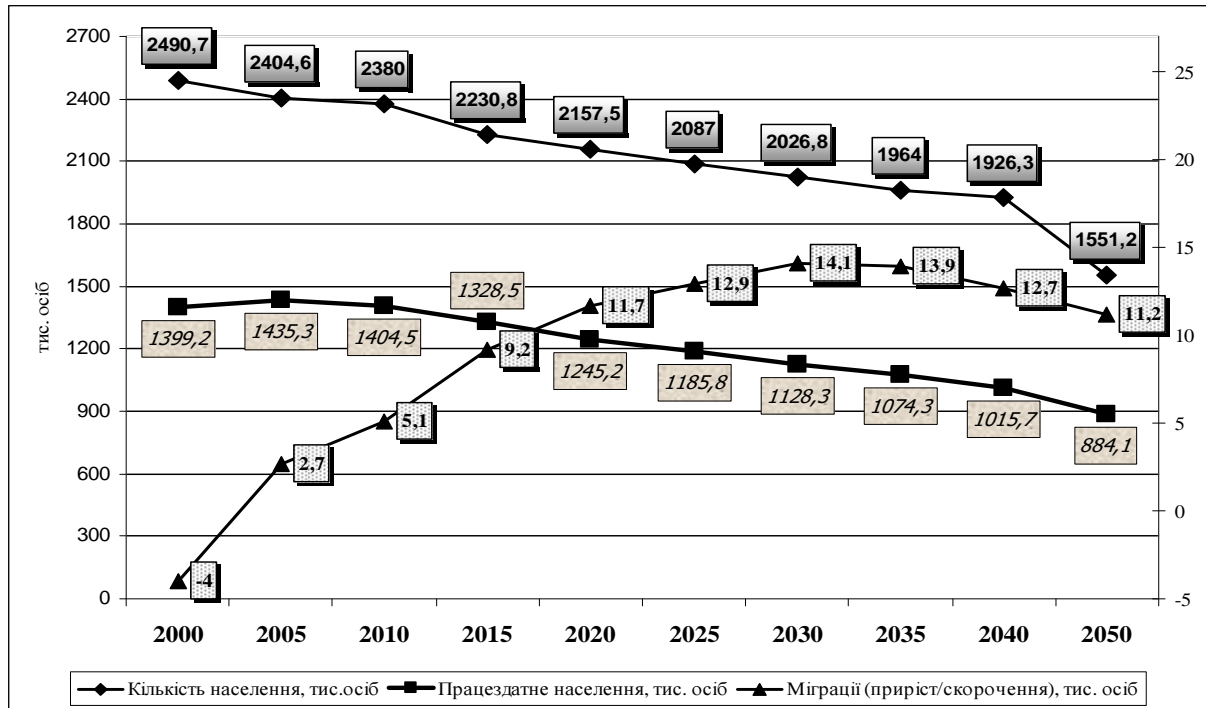
Працездатне населення, будучи суб'єктивним чинником підвищення ефективності виробничої діяльності, зростання обсягів валового регіонального продукту, визначає рівень соціально-економічного розвитку регіону. За даними Держкомстату України, на 01.01.2012 р. чисельність населення Одеської області складала 2,38 млн. чоловік, в тому числі міського населення – 1,59 млн. чол., сільського – 793,3 тис. чол. При цьому, за 2011 рік населення Одеської області скоротилося на 400 чол.; міське населення збільшилося на 200 чол., сільське - зменшилося на 600 чол. У 2010 році населення скоротилося на 2,4 тис. чол. В 2011 році народилося 29,22 тис. чол., померло - 33,68 тис. чол. (з них дітей віком до 1 року - 268). Міграційний приріст населення склав за 2011 рік 4 тис. 90 чол. У 2011 році коефіцієнт народжуваності склав 11,0 на 1000 чоловік, коефіцієнт смертності - 14,5, а природний спад - 3,5.

По демографічних мірках населення Одеської області досягло високого рівня старіння (по критерію ООН, старіючим вважається населення, в якому частка осіб старше 60 років складає 7 і більше відсотків). В даний час частка осіб пенсійного віку в загальній структурі населення складає в Одеській області більш 20 % (614,317 тис. осіб). Результат демографічного старіння виявляється в уповільненні процесу відновлення поколінь і збільшенні економічного навантаження на працездатну частину населення. Як свідчать показники відтворення населення, в області, починаючи з 2000-х років йде стійке зниження чисельності населення, обумовлене його природним спадом: перевищенням рівня смертності над рівнем народжуваності (рис. 1).



Джерело: Дані Головного управління статистики в Одеській області
 Рис. 1. Динаміка демографічних процесів в Одеській області

В цілому по Україні чисельність населення, зокрема працездатного, в перспективі продовжує скорочуватися. Дослідженнями інституту демографії та соціальних досліджень України визначені прогнозовані демографічні показники України на період до 2050 р., в якому прогнозоване збільшення потоку прибуття населення з Росії (до 50-57 тис. осіб на рік), а також з інших європейських країн колишнього СРСР (до 10-11 тис. осіб щорічно).



Примітка: за власними розрахунками автора на основі дослідження Інституту демографії та соціальних досліджень України на період до 2050 року

Рис. 2. Прогнозна динаміка демографічних процесів в Одеській області

Незважаючи на те, що Одеська область належить до групи регіонів із середніми демографічними показниками, простежується зниження рівня чисельності населення, причому зростання міграції не покриє спаду населення. За повідомленням Головного управління статистики в Одеській області темпи скорочення населення становлять 0,05 % (1,2 тис.чол.) щомісяця. За розрахунками спеціалістів в галузі демографії, частка осіб працездатного віку буде мати тенденцію до постійного скорочення (рис.2).

Подолати дефіцит трудових ресурсів не вдасться навіть при реалізації найбільш сприятливих сценаріїв демографічного розвитку. Проте, чисто кількісний підхід до даної проблеми не зовсім коректний. В світі початку XXI століття тільки якісний підхід може виявити відповідність між наявними трудовими ресурсами, потребами в робочій силі і можливими наслідками демографічних змін для економічного зростання. Іншими словами, в умовах кількісного дефіциту всього більшого значення набуватимуть якісні характеристики працівників - рівень кваліфікації, здібність до отримання знань впродовж всього трудового життя і т.д.

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

Таким чином, загальна стратегія розвитку регіонального ринку праці та зайнятості Одеської області в напрямку зваженої демографічної і міграційної політики на найближчу перспективу повинна передбачати наступні заходи:

1. Створення умов для демографічного відтворення населення Одеської області, а саме:
 - зміцнення матеріально-технічної бази пологових будинків;
 - сприяння у безперешкодному отриманні грошової допомоги при народженні дитини;
 - сприяння в отриманні пільгових кредитів на придбання житла;
 - реалізація програм з будівництва соціального житла;
 - відродження національних родинних традицій та посилення інституту сім'ї
2. Створення умов для отримання стабільних доходів населення Одеської області:
 - подолання диспропорцій соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та зниження їх дотаційності з урахуванням урбанізаційних та міграційних процесів;
 - стимулювання роботодавців у створенні робочих місць, переважно в сільській місцевості Одеської області;
 - визначення обсягів та напрямів професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб, які мають статус безробітного, з урахуванням потреб регіону;
 - вдосконалення системи оплати праці Одеської області;
 - сприяння у працевлаштуванні та залученні до оплачуваних громадських робіт;
 - ліквідація та недопущення виникнення заборгованості з виплати заробітної плати Одеської області.
3. Необхідність обліку і регулювання міграційних процесів Одеської області:
 - необхідність обліку і регулювання учбової міграції в Одеській області;
 - регулювання внутрішньої та міжрегіональної міграції з метою підвищення привабливості для людини нового місця проживання шляхом розробки програм підвищення соціальної привабливості територій не тільки для мігрантів, а й для постійно проживаючого населення Одеської області.

У даній сфері основні зусилля повинні бути направлені на поступову стабілізацію чисельності населення і формування передумов подальшого демографічного зростання відповідно до тих пріоритетів, які закладені в прийнятій рішенням обласної ради від 9 листопада 2007 року № 347-V та схваленій «Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області на період до 2015 року». Стабілізувати ринок праці та поліпшити якість людських ресурсів планується шляхом здійснення заходів щодо погашення заборгованості із заробітної плати, насамперед у бюджетній сфері, реформування оплати праці з метою підвищення її розміру та забезпечення випереджаючого зростання вартості робочої сили порівняно із зростанням цін, скорочення частки людей з доходами, нижчими за прожитковий мінімум; реформування пенсійної системи, ліквідації умовної зайнятості, збільшення обсягів професійної підготовки та перепідготовки кадрів на виробництві, забезпечення безпечних умов праці.

Пропозиції щодо вирішення проблеми. Аналіз демографічної ситуації в Одеській області свідчить, що для ефективного і результативного впливу на ситуацію необхідно застосовувати принцип комплексного підходу на основі конкретизації заходів державної демографічної політики, які докорінно змінили б негативні передумови розвитку демографічних процесів за основними напрямками впливу на демографічну ситуацію: економічні, соціальні, екологічні, медичні

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор», Ізмаїл - 2012

передумови та чинники з метою впливу на передумови виникнення демографічних процесів та явищ.

На державному та регіональному рівнях в сучасних умовах обмеженості фінансових та економічних можливостей прямого впливу на демографічні процеси найбільш доцільним є перегляд існуючих заходів демографічної політики та удосконалення напрямків реалізації концепції адресної демографічної політики та розробки системи адресних заходів щодо поліпшення демографічної ситуації для Одеської області з врахуванням можливостей місцевого бюджету. В сучасних умовах необхідно забезпечити збереження виплати допомоги при народженні дитини, що на сьогодні є одним із засобів ефективного безпосереднього впливу на динаміку народжуваності. Паралельно забезпечити шляхи удосконалення системи заходів щодо адресної допомоги сім'ям з дітьми, підвищення їх соціальної захищеності, поліпшення умов життя, виховання, освіти дітей.

Досвід показує, що найбільш результативним засобом вирішення конкретних проблем регіонального розвитку сьогодні є запровадження практики розробки та реалізації місцевих та регіональних цільових програм Одеської області із визначенням терміну їх реалізації та джерел фінансування передбачених заходів.

1. Розробка додаткових заходів цільових регіональних програм щодо профілактики та попередження інфекційних і соціально небезпечних хвороб ВІЛ-інфекція/СНІД, туберкульоз, алкоголізм, наркоманія, онкозахворювання, захворюваності на вірусний гепатит, сальмонельоз, поліпшення медичної допомоги хворим на гемофілію, попередження розповсюдження наркоманії, лікування серцево-судинних і судинно-мозкових захворювань та інші.

2. Розробка регіональної програми боротьби з нелегальною міграцією та реалізація пілотних проектів щодо легалізації нелегалів.

3. Збереження фінансування регіональних програм розвитку дитячо-юнацького спорту, розширення мережі районних дитячо-юнацьких спортивних шкіл та їх філій в сільській місцевості.

4. Запровадження нових форм соціального патронажу в сільській місцевості на основі використання ресурсів державної служби зайнятості, альтернативної військової служби, надання дистанційних медичних консультацій населенню сільської місцевості та віддалених районів (пілотний проект в Одеській області).

5. Формування систем регіонального аналізу та моніторингу демографічної ситуації, як основи для запровадження диференційованого підходу у плануванні та прогнозуванні заходів у сфері відтворення демографічного потенціалу.